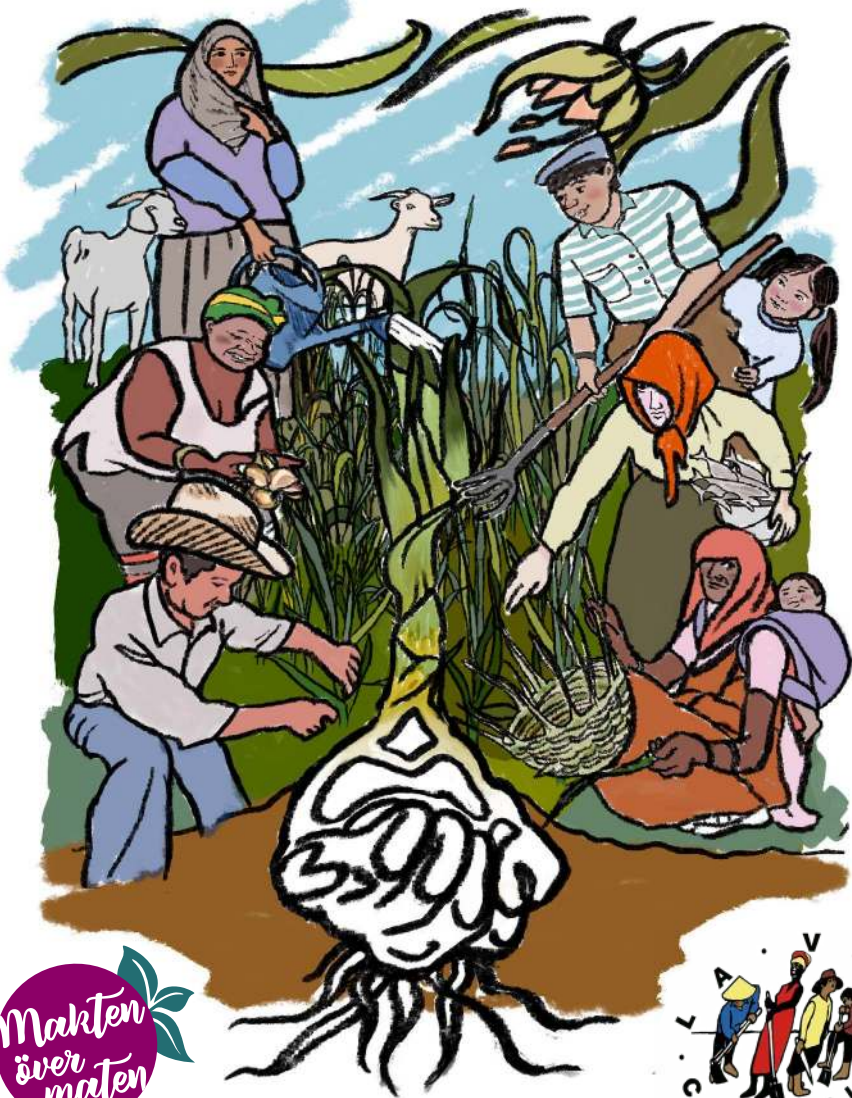

**FN:S DEKLARATION OM RÄTTIGHETER
FÖR BÖNDER OCH ANDRA SOM ARBETAR
PÅ LANDSBYGDEN**

~ Illustrerad utgåva ~

FN:S DEKLARATION OM RÄTTIGHETER FÖR BÖNDER OCH ANDRA SOM ARBETAR PÅ LANDSBYGDEN

~ Illustrerad utgåva ~

Utgiven av La Via Campesina,
mars 2020.

Svensk version utgiven
av Makten över maten,
november 2021.

Illustrationer av
Sophie Holin

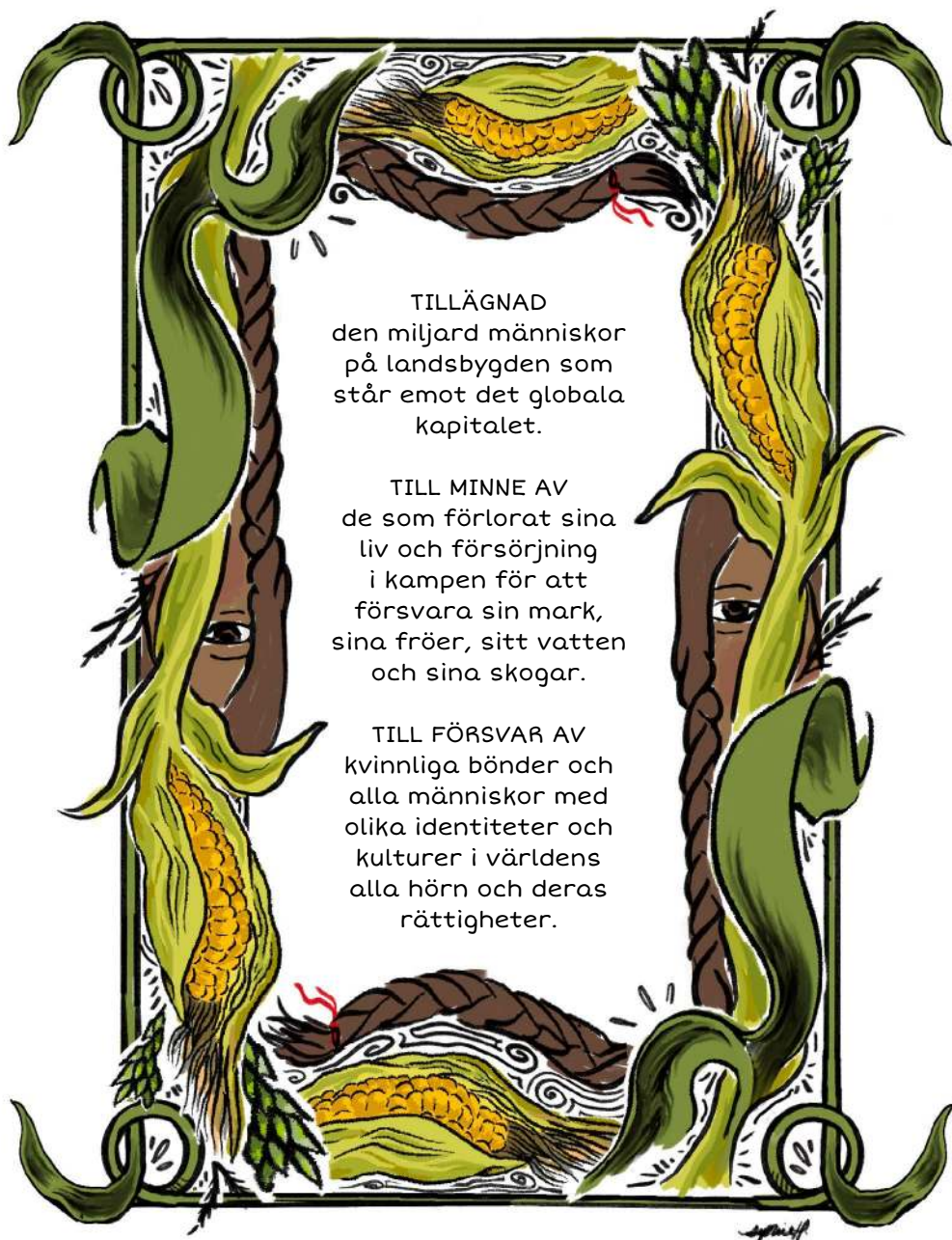
Layout & Design
Nabajit Malakar
Svensk produktion
RDR5 Design AB

VISSA RÄTTIGHETER RESERVERADE

Detta material är licensierat under en Creative
Commons Erkännande-IckeKommersiell-DelaLika
4.0 Internationell-licens.

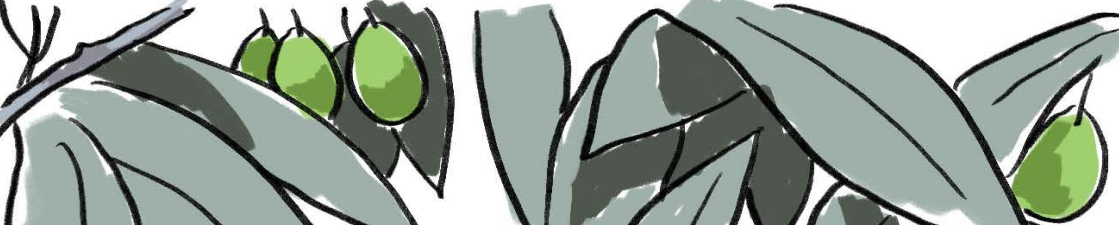
Detta material har finansierats av Sida genom ForumCiv. Sida/ForumCiv
delar inte nödvändigtvis de åsikter som här framförs. Ansvar för
innehållet är uteslutande producentens/författarens.

TILLÄGNAD
den miljard människor
på landsbygden som
står emot det globala
kapitalet.

TILL MINNE AV
de som förlorat sina
liv och försörjning
i kampen för att
försvara sin mark,
sina fröer, sitt vatten
och sina skogar.

TILL FÖRSVAR AV
kvinnliga bönder och
alla människor med
olika identiteter och
kulturer i världens
alla hörn och deras
rättigheter.

INNEHÅLL

INTRODUKTION	6
ARTIKEL 1: DEFINITION AV BÖNDER OCH ANDRA SOM ARBETAR PÅ LANDSBYGDEN	10
ARTIKEL 2: STATERS SKYLDIGHETER	13
ARTIKEL 3: RÄTT TILL LIKABEHANDLING OCH ICKE-DISKRIMINERING	17
ARTIKEL 4: INGEN DISKRIMINERING AV KVINNOR	18
ARTIKEL 5: RÄTT TILL NATURRESURSER OCH UTVECKLING	20
ARTIKEL 6: INDIVIDERS RÄTT TILL LIV, FRIHET OCH SÄKERHET	23
ARTIKEL 7: RÖRELSEFRIHET	24
ARTIKEL 8: RÄTT TILL ÅSIKTSFRIHET OCH YTTRANDEFRIHET	27
ARTIKEL 9: RÄTT TILL FÖRENINGSFRIHET OCH FREDLIGA SAMMANKOMSTER	28
ARTIKEL 10: RÄTT TILL DELTAGANDE OCH REPRESENTATION	31
ARTIKEL 11: RÄTT TILL INFORMATION	32
ARTIKEL 12: RÄTT TILL EFFEKTIVA TILLGÄNGLIGA RÄTTSMEDEL	34
ARTIKEL 13: RÄTT TILL ARBETE	37
ARTIKEL 14: RÄTT TILL EN SÄKER OCH HÄLSOSAM ARBETSMILJÖ	38
ARTIKEL 15: RÄTT TILL MAT OCH MATSUVERÄNITET	42

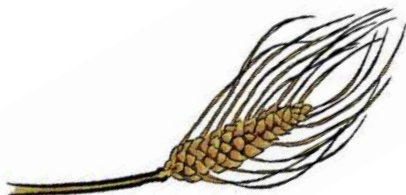
INNEHÅLL

ARTIKEL 16: RÄTT TILL VÄRDIG OCH TILLRÄCKLIG INKOMST OCH FÖRSÖRJNING	44
ARTIKEL 17: RÄTT TILL MARK	47
ARTIKEL 18: RÄTT TILL EN REN, SÄKER OCH HÄLSOSAM MILJÖ	51
ARTIKEL 19: RÄTT TILL FRÖER	52
ARTIKEL 20: RÄTT TILL BIOLOGISK MÅNGFALD	55
ARTIKEL 21: RÄTT TILL VATTEN OCH SANITET	56
ARTIKEL 22: RÄTT TILL SOCIAL TRYGGHET	59
ARTIKEL 23: RÄTT TILL HÄLSA	60
ARTIKEL 24: RÄTT TILL BOSTAD	63
ARTIKEL 25: RÄTT TILL UTBILDNING	65
ARTIKEL 26: KULTURELLA RÄTTIGHETER OCH TRADITIONELL KUNSKAP	67
ARTIKEL 27: FÖRENTA NATIONERNA OCH ANDRA INTERNATIONELLA ORGANISATIONERS ANSVAR	68
ARTIKEL 28: GENERELLA FÖRPLIKTELSE	71

* Rubrikerna vid sidan av respektive artikelnummer är inte en del av FN:s ursprungliga deklaration. Dessa har lagts till efteråt för att för att underlätta navigation och läsning.

INTRODUKTION

BÖNDERS OCH LANTARBETARES RÄTTIGHETER ÄR LIKA VIKTIGA I SVERIGE SOM I ÖVRIGA VÄRLDEN

Utan bönder hungrar världen. Hälften av världens befolkning är bönder, fiskare, pastoralister, och urfolk. De producerar det mesta av maten vi äter idag och gör det på ett sätt som bevarar världens biologiska mångfald. Trots deras centrala roll för mänsklighetens överlevnad tillhör dom de mest utsatta för hunger och fattigdom i världen. Många saknar trygga arbetsvillkor och tillgång till sjukvård. De saknar även kontroll över viktiga naturresurser som mark, vatten och fröer och utsätts för våld sin kamp mot klimatförändringar och miljöförstörelse.

I december 2018 antog FN:s generalförsamling deklarationen om rättigheter för bönder och andra som arbetar på landsbygden. En deklaration som tagit 20 år att arbeta fram och vars arbete letts av det globala bonderörelsen La Vía Campesina och dess allierade. En deklaration som ska skydda världens

landsbygdsbefolkning och respektera, skydda och uppfylla deras rättigheter.

Genom att göra deklarationen tillgänglig på svenska vill vi i nätverket Makten över Maten även uppmärksamma bönders situation i Sverige. De senaste åren har Sverige förlorat cirka 70 procent av alla gårdar, och det är en trend som fortsätter. Bönder vittnar om ökad markspekulation och landgrabbing, bristande social trygghet, låg lönsamhet och avsaknad av statligt stöd. Samerna innefattas av denna deklaration. De har sedan urminnes tider kämpat mot diskriminering och för sina kulturella rättigheter. Samtidigt har deras kamp för att bevara miljön även bidragit till att säkra allas tillgång till naturen.

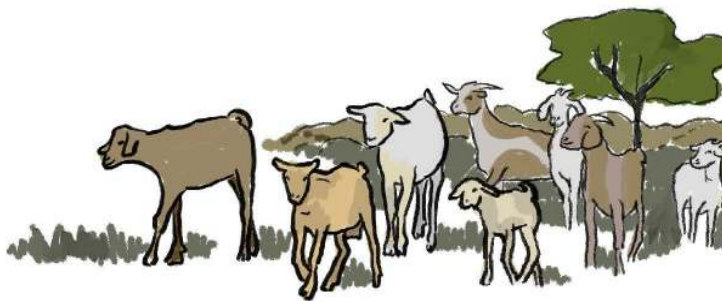
Gemensamt är att både urfolk och bönder i världen har begränsat inflytande över beslutsprocesser som berör deras liv och verksamheter. Trots att de sitter på många lösningar till dagens utmaningar, och borde vara centrala i beslutsfattande som berör dem. Deklarationen hjälper oss att förstå att matproduktion är viktigt i varje land. Att minska produktionen av mat och förlita sig på import innebär en ökad sårbarhet och omfattande miljöpåverkan.

Översättningen av FN deklARATIONEN är vår insats för en omställning till matsuveränitet både i Sverige och i resten av världen – rätten att bestämma över hur maten produceras och konsumeras. Matsuveränitet är nyckeln till framtiden och agroekologi är centralt för denna omställning. Matsuveränitet sätter bönder, urfolk och lantarbetare, och deras rättigheter i centrum. Mat ska i första hand produceras för lokal konsumtion och produceras på ett hållbart och hälsosamt sätt. Människor som producerar mat måste åter få rätten till viktiga naturresurser som i dagsläget kontrolleras av stora företag och marknadskrafter. Matsuveränitet är en förutsättning för alla människors rätt till lämplig och hälsosam mat som är central för kulturernas överlevnad, avgörande för att skydda vår biologiska mångfald och för att hålla landsbygden levande.

Att bönderna sitter på lösningarna och har rätt till såväl demokratisk kontroll över produktiva resurser såsom marken de brukar, slogs återigen fast i FN deklARATIONEN med 119 medlemsstaters röster för och 7 mot – bland dem Sverige. FNs deklARATION är ett uttryck för en gemensam vilja och riktning men även ett moraliskt ställningstagande som alla medlemsstater bör välkomna och omsätta i praktik, oberoende hur de röstade år 2018. DeklARATIONEN är ett redskap för att försvara våra mänskliga rättigheter och utkräva ansvar när dessa kränks. DeklARATIONEN är allas vårt verktyg för att ge människor tillbaka Makten över maten.

I denna svenska översättning har det engelska ordet peasants översatts till bönder. Med bönder menar vi inte bönder som bedriver en industriell produktion uppbyggd utifrån enstaka grödor, hög specialisering, och export. DeklARATIONEN gäller även alla människor som arbetar på landsbygden. Detta inkluderar boskapsuppfödare, herdar, fiskare, jägare, skogsarbetare, hantverksarbetare, urfolk, transhumanta samhällen och nomader. Lönearbetare och migrantarbetare (oavsett juridisk status) innefattas också av deklARATIONEN.

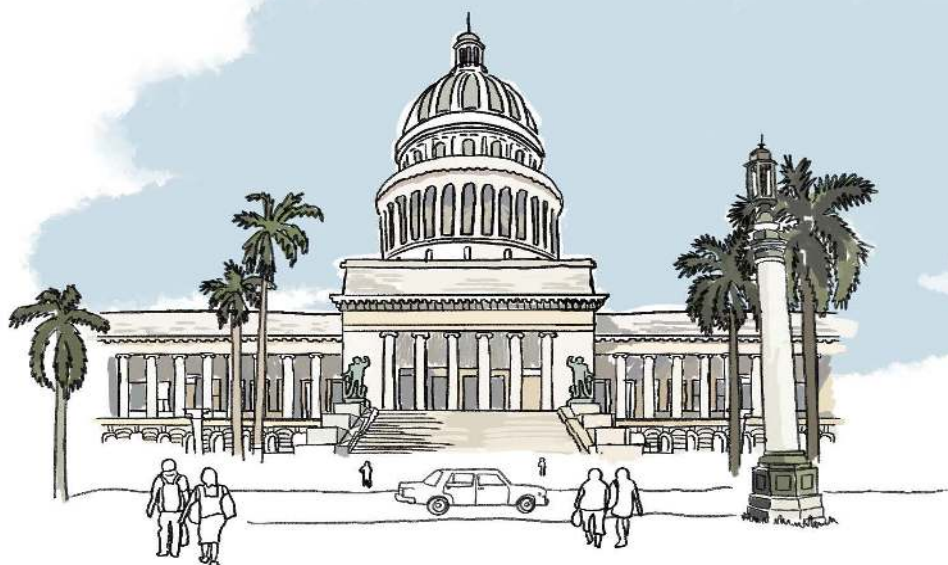

ARTIKEL 1: DEFINITION AV BÖNDER OCH ANDRA SOM ARBETAR PÅ LANDSBYGDEN

1. I denna deklaration avses med bonde en person som arbetar eller strävar efter att arbeta, ensam eller tillsammans med andra eller som grupp, med småskalig jordbruksproduktion för sin överlevnad och/eller för försäljning, och som till betydande grad men inte nödvändigtvis uteslutande är beroende av familje- eller hushållsarbete och andra icke-monetära sätt att organisera arbete, och som har ett särskilt beroende av och koppling till marken.
2. Denna deklaration gäller varje person som arbetar med hantverksmässigt eller småskaligt jordbruk, växtodling, boskapsuppfödning, nomadiserande boskapsskötsel, fiske, skogsbruk, jakt och samlande, och hantverk kopplat till jordbruk eller ett liknande yrke på landsbygden. Den gäller också familjemedlemmar till bönder som är beroende av dessa.
3. Denna deklaration gäller också urfolk och lokalbefolkningar som arbetar med marken, nomader och seminomader, samt jordlösa som är engagerade i ovan nämnda aktiviteter.
4. Denna deklaration gäller även anlitade arbetare, inklusive alla migrantarbetare oavsett deras migrationsstatus, och säsongsarbetare, på plantager, gårdar, skogar och gårdar i vattenbruk samt i agroindustriella företag.

STATER SKA SKYDDA BÖNDERS RÄTT ATT DELTA I BESLUTSPROCESSER SOM PÅVERKAR DEM...

STATER SKA RÅDFRÅGA OCH SAMARBETA
I GOD TRO MED BÖNDER OCH ANDRA SOM
ARBETAR PÅ LANDSBYGDEN...

ARTIKEL 2: STATERS SKYLDIGHETER

1. Stater ska respektera, skydda och förverkliga rättigheter för bönder och andra som arbetar på landsbygden. De ska omedelbart vidta lagstiftande, administrativa och andra lämpliga åtgärder för att progressivt uppfylla de rättigheter i denna deklaration som inte genast kan garanteras.
2. I implementeringen av denna deklaration ska särskild uppmärksamhet ägnas åt rättigheter och särskilda behov hos bönder och andra som arbetar på landsbygden, inklusive äldre människor, kvinnor, unga, barn och personer med funktionsvariationer, med hänsyn till behovet av att rikta sig mot flera olika former av diskriminering.
3. Utan att bortse från lagstiftning om urfolk ska stater innan de antar och implementerar lagar och riktlinjer, internationella avtal och andra beslutsprocesser som kan påverka rättigheterna för bönder och andra som arbetar på landsbygden, rådfråga och samarbeta i god tro med bönder och andra som arbetar på landsbygden genom deras egna representativa institutioner, och innan beslut fattas söka stöd från bönder och andra som arbetar på landsbygden som skulle kunna påverkas av besluten, samt vara öppna för deras synpunkter och ta hänsyn till existerande maktobalanser mellan olika parter och försäkra sig om aktivt, fritt, effektivt, meningsfullt och välinformerat deltagande av individer och grupper i anslutande beslutsprocesser.
4. Stater ska utveckla, tolka och tillämpa relevanta internationella avtal och standarder som de är parter i på ett sätt som följer deras förpliktelser gällande mänskliga rättigheter i den form de är applicerbara gentemot bönder och andra som arbetar på landsbygden.

ARTIKEL 2: STATERS SKYLDIGHETER (fortsättning)

5. Stater ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att försäkra sig om att icke-statliga aktörer som de har möjlighet att reglera, såsom enskilda personer och organisationer, samt transnationella företag och andra företag, respekterar och stärker rättigheterna för bönder och andra som arbetar på landsbygden.
6. Stater ska, som ett erkännande av vikten av internationellt samarbete som ett stöd till nationella åtaganden för att förverkliga denna deklaration, vidta lämpliga och effektiva åtgärder i det här avseendet mellan och inom stater, och, när det är lämpligt, att så sker i samarbete med relevanta internationella och regionala organisationer och civilsamhället, framför allt bönder och andra som arbetar i landsbygdens organisationer. Sådana åtgärder kan inkludera:
 - a. att försäkra sig om att relevant internationellt samarbete, inklusive internationella utvecklingsprogram, är inkluderande, tillgängliga och tillämpliga för bönder och andra som arbetar på landsbygden;
 - b. att underlätta och stödja kompetensutveckling, inklusive utbyte och delning av information, erfarenheter, utbildningsprogram och bästa praxis;
 - c. att underlätta forskningssamarbete och tillgång till vetenskapligt och tekniskt kunnande;
 - d. att, där det är lämpligt, erbjuda teknisk och ekonomisk hjälp, förenkla tillgång till och delning av tillgängliga teknologier och genom överföring av teknologier framför allt till utvecklingsländer, på ömsesidigt bestämda villkor;
 - e. att förbättra marknadens funktion på global nivå och underlätta tillgången till marknadsinformation i rätt tid, inklusive sådan om matreserver, hjälp med att begränsa extrema svängningar i matpriser och göra det mindre attraktivt att spekulera i matpriser.

**BÖNDER HAR RÄTT TILL LIKABEHANDLING
OCH ATT LEVA FRITT FRÅN DISKRIMINERING**

ARTIKEL 3: RÄTT TILL LIKABEHANDLING OCH ICKE-DISKRIMINERING

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att åtnjuta alla de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som erkänns i FN-stadgan, den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna och alla andra internationella instrument för mänskliga rättigheter, utan att utsättas för någon typ av diskriminering i utövandet av sina rättigheter baserat på grunder såsom ursprung, nationalitet, hudfärg, härkomst, kön, språk, kultur, äktenskapsstatus, egendom, funktionsnedsättning, politiska eller andra åsikter, religion, status från födseln eller ekonomisk, social eller annan status.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att besluta om och utveckla prioriteringar och strategier för att utöva sin rätt till utveckling.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att eliminera förhållanden som orsakar eller bidrar till att upprätthålla diskriminering, inklusive diskriminering på flera och/eller sammanfallande grunder, av bönder och andra som arbetar på landsbygden.

ARTIKEL 4: INGEN DISKRIMINERING AV KVINNOR

1. Stater ska vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa alla former av diskriminering av kvinnliga bönder och andra kvinnor som arbetar på landsbygden samt arbeta för att stärka kvinnor för att säkerställa, med utgångspunkt i jämställdhet mellan kvinnor och män, att de fullt och jämlikt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och att de har möjlighet att fritt bedriva, delta i och gynnas av ekonomisk, social, politisk och kulturell utveckling.
2. Stater ska säkerställa att kvinnliga bönder och andra kvinnor som arbetar på landsbygden, utan diskriminering, åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som framförs i denna deklaration och i andra instrument för mänskliga rättigheter, inbegripet rättigheterna:
 - a. att jämlikt och effektivt delta i formulering och genomförande av utvecklingsplanering på alla nivåer;
 - b. att ha jämlik tillgång till den högsta uppnåeliga standarden för fysisk och mental hälsa, inbegripet fullvärdiga sjukvårdsinrättningar, information, rådgivning och service för familjeplanering;
 - c. att direkt gynnas av sociala trygghetsprogram;
 - d. att få alla former av skolning och utbildning, både formell och informell, inklusive utbildning relaterad till funktionell litteracitet, och att få del av alla samhälls- och rådgivningstjänster för att öka sitt tekniska kunnande;
 - e. att organisera självhjälpsgrupper, föreningar och kooperativ för att uppnå jämlik tillgång till ekonomiska möjligheter genom anställning eller egenföretagande;
 - f. att delta i alla samhällsaktiviteter;
 - g. att ha jämlik tillgång till finansiella tjänster, jordbrukskrediter och lån, marknadsföring och lämplig teknologi;
 - h. att jämlikt ha tillgång till, använda och förvalta mark och naturresurser, och till jämlik eller prioriterad behandling i mark- och jordbruksreformer och återflyttningsprogram;
 - i. att ha anständig anställning, jämlik ersättning och få del av socialt skydd, och att ha tillgång till inkomstgenererande verksamheter;
 - j. att vara fri från alla former av våld.

STATEN SKA SÄKERSTÄLLA KVINNORS RÄTT TILL ...

UTVECKLINGSPLANERING OCH UTBILDNING

SJUKVÅRD

SOCIAL TRYGGHET

FÖRVALTNING AV MARK OCH NATURRESURSER

SAMHÄLLET

FRIHET FRÅN VÅLD

ARTIKEL 5: RÄTT TILL NATURRESURSER OCH UTVECKLING

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till åtkomst till och att hållbart använda de naturresurser som finns i deras områden och som krävs för att åtnjuta tillräckliga levnadsvillkor, i enlighet med artikel 28 i denna deklaration. De har också rätt att delta i förvaltningen av dessa resurser.
2. Stater ska vidta åtgärder för att garantera att all exploatering som påverkar naturresurserna som bönder och andra som arbetar på landsbygden traditionellt sett besitter eller använder tillåts baserat på, men inte begränsat till:
 - a. en vederbörligen genomförd konsekvensbedömning av sociala och miljömässiga aspekter;
 - b. konsultationer i god tro i enlighet med artikel 2.3 i denna deklaration;
 - c. bedömningsstrukturer för rättvis och jämlik fördelning av vinsterna av en sådan exploatering vilka har fastställts på ömsesidigt bestämda villkor mellan de som exploaterar naturresurserna och bönder och andra som arbetar på landsbygden.

BÖNDER HAR RÄTT
TILL LIV, FYSISK OCH
SJÄLSLIG INTEGRITET,
FRIHET OCH SÄKERHET.

ARTIKEL 6: INDIVIDERS RÄTT TILL LIV, FRIHET OCH SÄKERHET

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till liv, fysisk och själslig integritet, frihet och personlig säkerhet.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden ska inte utsättas för godtyckligt gripande eller frihetsberövande, tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, och ska aldrig hållas i slaveri eller straffarbete.

ARTIKEL 7: RÖRELSEFRIHET

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att överallt erkännas som personer i lagens mening.
2. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att underlätta rörelsefriheten för bönder och andra som arbetar på landsbygden.
3. Stater ska, när så krävs, vidta lämpliga åtgärder för att samarbeta för att åtgärda gränsöverskridande besittningsproblem som påverkar bönder och andra som arbetar på landsbygden som korsar internationella gränser, i enlighet med artikel 28 i denna deklaration.

STATER MÅSTE SKYDDA
BÖNDERNS RÄTT
TILL TANKEFRIHET,
TROSFRIHET,
SAMVETSFRIHET,

RELIGIONSFRIHET,
ÅSIKTSFRIHET,
LAGLIGA FORMER AV
YTTRANDEFRIHET,
OCH FREDLIGA
SAMMANKOMSTER.

ARTIKEL 8: RÄTT TILL ÅSIKTSFRIHET OCH YTTRANDEFRIHET

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till tankefrihet, trosfrihet, samvetsfrihet, religionsfrihet, åsiktsfrihet, yttrandefrihet och frihet att delta i fredliga sammankomster. De har rätt att uttrycka sin åsikt, antingen muntligt, skriftligt eller i tryck, i form av konst eller det uttryckssätt de själva väljer, på lokala, regionala, nationella och internationella nivåer.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att, individuellt och/eller kollektivt, tillsammans med andra eller som grupp, delta i fredliga aktiviteter mot brott mot mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.
3. Utövandet av rättigheterna i denna artikel medför särskilda ansvar och skyldigheter. Det kan därför underkastas vissa inskränkningar, men dessa ska bara vara sådana som föreskrivs i lag och är nödvändiga:
 - a. av respekt för andras rättigheter eller rykte;
 - b. för att skydda nationell säkerhet eller den allmänna ordningen (ordre public), eller hälsa eller moral.
4. Stater ska genom vederbörande myndighet vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att ingen, individuellt eller tillsammans med andra, utsätts för våld, hot, vedergällning, rättslig eller faktisk diskriminering, påtryckningar eller någon annan godtycklig handling som följd av personens legitima utövande och försvar av rättigheterna i denna deklaration.

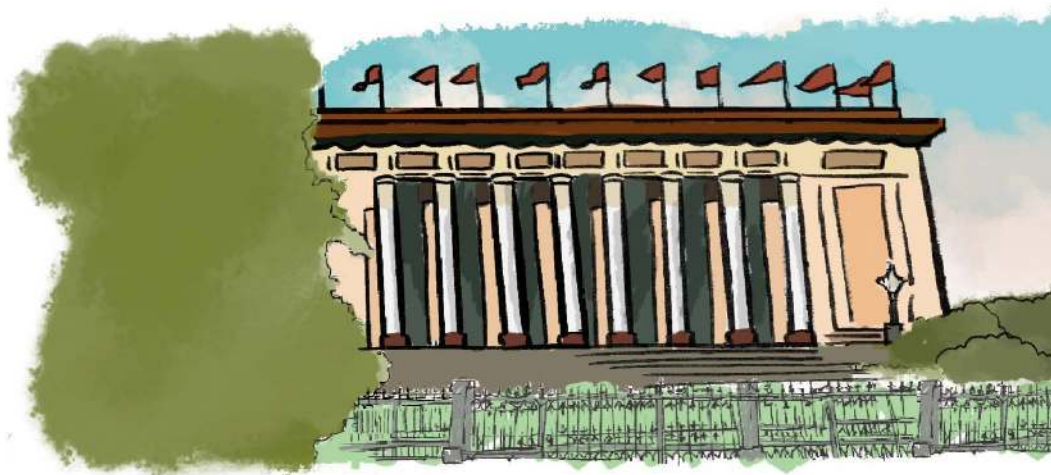
ARTIKEL 9: RÄTT TILL FÖRENINGSFRIHET OCH FREDLIGA SAMMANKOMSTER

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har efter eget val rätt att bilda och ansluta sig till organisationer, fackföreningar, kooperativ eller andra organisationer eller sammanslutningar för att skydda sina intressen, samt rätt att förhandla kollektivt. Sådana organisationer ska vara av oberoende och frivillig karaktär, och hållas fria från ingripande, tvång eller förtryck.
2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är angivna i lag och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till nationell eller allmän säkerhet, allmän ordning (ordre public), för att skydda folkhälsa eller moral eller för att skydda andras fri- och rättigheter.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att uppmuntra att det bildas organisationer för bönder och andra som arbetar på landsbygden, inklusive fackföreningar, kooperativ eller andra organisationer, där sådana åtgärder ska ske specifikt för att avlägsna hinder för att dessa bildas, växer och kan utöva laglig verksamhet, inklusive att verka för ett avlägsnande av legislativ eller administrativ diskriminering av sådana organisationer och deras medlemmar, och erbjuda dem stöd för att stärka deras position vid förhandlingar av kontrakt och avtal, för att säkerställa att villkor och priser är rättvisa och stabila och inte kränker deras rätt till värdighet och till ett anständigt liv.

STATER MÅSTE UPPMUNTRA
OCH SKYDDA BÖNDER
RÄTT ATT ORGANISERA SIG
OCH BILDA GRUPPER SÅ
SOM FACKFÖRENINGAR OCH
KOOPERATIV SOM SKYDDAR
DERAS INTRESSEN.

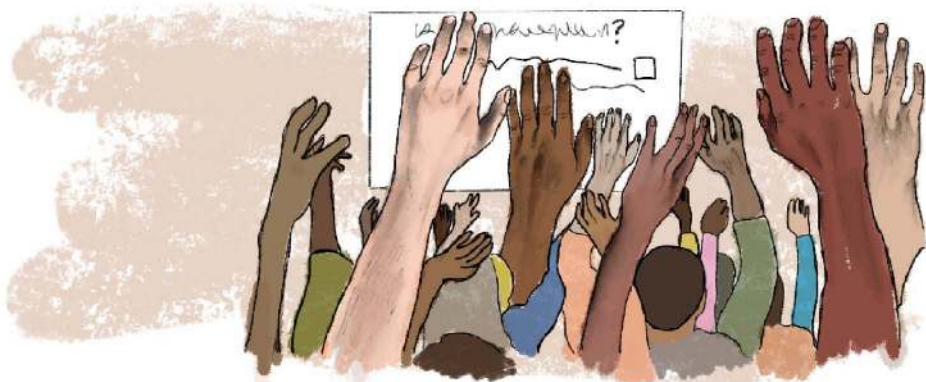

STATER MÅSTE SKYDDA BÖNDETS RÄTT ATT DELTA I POLITISK VERKSAMHET OCH

PROGRAM OCH PROJEKT SOM PÅVERKAR DEM.

ARTIKEL 10: RÄTT TILL DELTAGANDE OCH REPRESENTATION

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att aktivt och fritt, direkt och/eller genom de organisationer som representerar dem, delta i förberedelser och förverkligande av politik, program och projekt som kan påverka deras liv, mark och försörjning.
2. Stater ska verka för att bönder och andra som arbetar på landsbygden, direkt och/eller genom de organisationer som representerar dem, deltar i beslutsprocesser som kan påverka deras liv, mark och försörjning. Detta inkluderar att respektera att bönder och andra som arbetar på landsbygden bildar och utvecklar starka och självständiga organisationer, och att främja deras deltagande i förberedelser och tillämpning av standarder för livsmedelssäkerhet, arbete och miljö som kan påverka dem.

ARTIKEL 11: RÄTT TILL INFORMATION

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att söka, ta emot, utveckla och sprida information om omständigheter som kan påverka produktion, tillverkning, försäljning och distribution av deras produkter.
2. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att bönder och andra som arbetar på landsbygden har tillgång till relevant, öppen, tillgänglig och adekvat information på ett språk och i en form som är anpassad till deras kulturella traditioner och därigenom främja deras egenmakt och säkerställa att de kan delta effektivt i beslutsfattande rörande frågor som kan påverka deras liv, mark och försörjning.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att främja att bönder och andra som arbetar på landsbygden har tillgång till ett rättvist, opartiskt och lämpligt system för utvärdering och certifiering av sina produkters kvalitet på lokala, nationella och internationella nivåer, och att främja deras deltagande i utformningen av detta system.

ARTIKEL 12: RÄTT TILL EFFEKTIVA TILLGÄNGLIGA RÄTTSMEDEL

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till effektiv och icke-diskriminerande tillgång till rättvisa, inklusive tillgång till rättvisa förfaranden för att avgöra tvister och till effektiva rättsmedel för alla kränkningar av deras mänskliga rättigheter. I sådana beslut ska vederbörlig hänsyn tas till deras sedvanor, traditioner, regler och rättssystem i samstämmighet med relevanta skyldigheter enligt internationell människorättslagstiftning.
2. Stater ska, genom opartiska och behöriga rättsliga och administrativa organ, ombesörja icke-diskriminerande tillgång till tillgängliga, prisöverkomliga och effektiva medel för att lösa konflikter på de berörda personernas språk, och ska erbjuda effektiv och omedelbar ersättning, vilket kan inkludera rätt att överklaga, rätt till restitution, skadestånd, kompensation eller annan gottgörelse.
3. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till juridiskt stöd. Stater ska överväga ytterligare åtgärder, inbegripet rättslig hjälp, för att stötta bönder och andra som arbetar på landsbygden som annars inte skulle ha tillgång till administrativ och rättslig service.
4. Stater ska överväga åtgärder som stärker ansvariga nationella institutioner för att främja och skydda alla mänskliga rättigheter, inklusive rättigheterna i denna deklaration.
5. Stater ska tillhandahålla effektiva mekanismer för bönder och andra som arbetar på landsbygden för att förhindra och gottgöra handlingar som har som syfte eller effekt att kränka deras mänskliga rättigheter, godtyckligt fördriva dem från deras mark och naturresurser eller att beröva dem deras försörjning och integritet, samt alla former av tvångsbosättning eller tvångsförflyttning.

STATER MÅSTE SKYDDA
BÖNDERNS TILLGÅNG
TILL ETT RÄTTVIST
RÄTTSSYSTEM, SÄRSKILT
FÖR ATT MOTARBETA
KRÄNKNINGAR AV DERAS
RÄTTIGHETER.

STATER MÅSTE SKYDDA BARNS RÄTT TILL
UTBILDNING OCH DERAS RÄTT ATT SKYDDAS
FRÅN FARLIGT ARBETE.

ARTIKEL 13: RÄTT TILL ARBETE

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till arbete, vilket inkluderar rätten att fritt välja hur de tjänar sitt uppehälle.
2. Barn till bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att skyddas från allt arbete som sannolikt är farligt eller hindrar barnets utbildning eller skadar barnets hälsa eller fysiska, mentala, andliga, moraliska eller sociala utveckling.
3. Stater ska skapa en gynnsam miljö med möjligheter till arbete för bönder och andra som arbetar på landsbygden och deras familjer, och som förser dem med en ersättning som möjliggör en tillräcklig levnadsstandard.
4. I stater med omfattande fattigdom på landsbygden och där anställningsmöjligheter i andra sektorer saknas, ska stater vidta lämpliga åtgärder för att upprätta och främja hållbara livsmedelssystem som är tillräckligt arbetsintensiva för att bidra till anständiga arbetstillfällen.
5. Stater ska, med hänsyn till småskaligt jordbruk och fiskes särskilda egenskaper, övervaka att arbetsrätt följs genom att, där det behövs, anslå lämpliga resurser för att säkerställa att arbetsinspektioner genomförs effektivt på landsbygden.
6. Ingen får tvingas att utföra tvångsarbete, bundet arbete eller annat påtvingat arbete, vara utsatt för risken att bli offer för människohandel eller hållas i någon form av nutida slaveri. Stater ska, i samråd och samarbete med bönder och andra som arbetar på landsbygden och deras representativa organisationer, vidta lämpliga åtgärder för att skydda dem från ekonomiskt utnyttjande, barnarbete och alla former av nutida slaveri, så som skuldslaveri av kvinnor, män och barn, och tvångsarbete, inbegripet även fiskare och fiskarbetare, skogsarbetare eller säsongs- eller migrantarbetare.

ARTIKEL 14: RÄTT TILL EN SÄKER OCH HÄLSOSAM ARBETSMILJÖ

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har, oavsett om de är tillfälligt anställda, säsongs- eller migrantarbetare, rätt att arbeta i en säker och hälsosam arbetsmiljö. De har rätt att delta i tillämpning och översyn av säkerhets- och hälsoåtgärder, att välja säkerhets- och hälsorepresentanter och representanter i kommittéer för säkerhet och hälsa, att ta del av åtgärder för att förhindra, minska och kontrollera faror och risker, att ha tillgång till tillräckliga och lämpliga skyddskläder och -utrustning samt en tillräcklig information och utbildning i arbets säkerhet. De har rätt att arbeta fritt från våld och trakasserier, inklusive sexuella trakasserier, rätt att rapportera osäkra och ohälsosamma arbetsvillkor, och att avlägsna sig från fara på arbetsplatsen när de har anledning att tro att det finns en överhängande och allvarlig risk för deras säkerhet eller hälsa, utan att de utsätts för någon arbetsrelaterad bestraffning för att de utövat sådana rättigheter.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att slippa använda eller utsättas för farliga ämnen eller giftiga kemikalier, inklusive jordbrukskemikalier eller föroreningar från jordbruk eller industrier.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa gynnsamma arbetsvillkor när det kommer till hälsa och säkerhet för bönder och andra som arbetar på landsbygden, och ska särskilt tillskapa lämpliga ansvariga myndigheter och etablera mekanismer för koordination mellan områden för att genomföra politik och upprätthålla nationella lagar och regler om hälsa och säkerhet på arbetsplatser inom jordbruk, agroindustri och fiske, erbjuda korrigeringsåtgärder och lämpliga straff, samt även etablera och stötta erforderliga och lämpliga tillsynssystem för arbetsplatser på landsbygden.

BÖNDER HAR RÄTT
TILL EN SÄKER
OCH HÄLSOSAM
ARBETSMILJÖ,
INKLUSIVE
SKYDDSUTRUSTNING,
OCH FRIHET FRÅN
GIFTER, VÅLD OCH
TRAKASSERIER.
BÖNDER HAR RÄTT
ATT DELTA I ÖVERSYN
OCH TILLÄMPNING
AV HÄLSOÅTGÄRDER
OCH ATT VÄLJA
REPRESENTANTER
FÖR ATT DRIVA IGENOM
DESSA ÅTGÄRDER.

STATEN MÅSTE SÄKERSTÄLLA SÄKER ANVÄNDNING AV JORDBRUKSKEMIKALIER GENOM NATIONELLA STANDARDER OCH UTBILDNING AV ALLMÄNHETEN, INKLUSIVE ATT VÄCKA MEDVETENHET OM ALTERNATIVA METODER.

ARTIKEL 14: RÄTT TILL EN SÄKER OCH HÄLSOSAM ARBETSMILJÖ (fortsättning)

4. Stater ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa:
 - a. att hälso- och säkerhetsrisker som härrör från teknologier, kemikalier och jordbruksmetoder förhindras, inklusive genom att de förbjuds och begränsas;
 - b. att det finns ett lämpligt nationellt system, eller något annat system som godkänts av vederbörande myndighet, för att fastställa kriterier för import, klassificering, förpackning, distribution, märkning och användning av kemikalier som används inom jordbruk, och för förbud eller begränsning av dem;
 - c. att de som producerar, importerar, levererar, säljer, transporterar, förvarar eller bortforslar kemikalier som används inom jordbruk följer nationella eller andra erkända säkerhets- och hälsostandarder, samt tillhandahåller tillräcklig och lämplig information till användare på det aktuella officiella språket eller språken i landet, och vid förfrågan till ansvarig myndighet;
 - d. att det finns ett fungerande system för säker uppsamling, återvinning och bortforsling av kemiskt avfall, föråldrade kemikalier och tomma kemikaliebehållare, för att undvika att de används för andra syften och för att eliminera eller minimera riskerna för säkerhet, hälsa och miljö;
 - e. att det utvecklas och förverkligas program för att utbilda och medvetandegöra allmänheten om hälso- och miljöeffekter av kemikalier som vanligen används på landsbygden, och om alternativen till dem.

ARTIKEL 15: RÄTT TILL MAT OCH MATSUVERÄNITET

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till lämplig mat och den grundläggande rättigheten att vara tryggad mot hunger. Detta inbegriper rätten att producera mat och rätten till tillräckligt med näring, vilket gör det möjligt att åtnjuta högsta möjliga fysiska, känslomässiga och intellektuella utveckling.
2. Stater ska säkerställa att bönder och andra som arbetar på landsbygden alltid åtnjuter fysisk och ekonomisk tillgång till en tillräcklig och lämplig mat som är hållbart och rättvist producerad och konsumerad, med beaktande av deras kultur, och som säkerställer tillgången till mat för framtida generationer och ett fysiskt och mentalt tillfredsställande och värdigt liv för dem, individuellt och/eller kollektivt, utifrån deras behov.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa undernäring hos barn på landsbygden, inbegripet inom ramen för primärvård genom att bland annat använda lättillgänglig teknologi och tillhandahålla lämplig näringsrik mat och genom att säkerställa att kvinnor får tillräckligt med näring under graviditet och amning. Stater ska också se till att alla delar av samhället, och särskilt föräldrar och barn, är informerade, har tillgång till utbildning om näringslära och stötts i sin användning av grundläggande kunskap om barns näringsbehov och fördelarna med amning.
4. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att bestämma över sina egna livsmedels- och jordbrukssystem, vilket av många stater och regioner erkänns som rätten till matsuveränitet. Här ingår även rätten att delta i beslutsprocesser gällande livsmedels- och jordbrukspolitik, och rätten till hälsosam och lämplig mat som är producerad med hållbara och ekologiskt sunda metoder som respekterar deras kulturer.
5. Stater ska, i samverkan med bönder och andra som arbetar på landsbygden, utforma politik på lokala, nationella, regionala och internationella nivåer för att främja och skydda rätten till lämplig mat, livsmedelssäkerhet och matsuveränitet och hållbara och rättvisa livsmedelssystem, som främjar och skyddar rättigheterna i denna deklaration. Stater ska fastställa mekanismer för att säkerställa att deras politik för jordbruk, ekonomi, sociala frågor, kultur och utveckling är förenlig med förverkligandet av rättigheterna i denna deklaration.

BÖNDER HAR RÄTT ATT KONTROLLERA SINA LIVSMEDELSSYSTEM
GENOM ATT DELTA I MAT- OCH JORDBRUKSPOLITIK. STATER MÅSTE
SKYDDA BÖNDERS RÄTT TILL MATSUVERÄNITET OCH FÖRHINDRA
UNDERNÄRING GENOM TEKNOLOGI OCH UTVECKLING.

ARTIKEL 16: RÄTT TILL VÄRDIG OCH TILLRÄCKLIG INKOMST OCH FÖRSÖRJNING

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till tillräckliga levnadsvillkor för sig själva och sina familjer, och till den förenklade tillgång till produktionsmedel som behövs för att uppnå dem, inklusive verktyg för produktion, teknisk hjälp, kredit, försäkring och andra finansiella tjänster. De har också rätt att fritt engagera sig, individuellt och/eller kollektivt, tillsammans med andra eller som grupp, i traditionella metoder för lantbruk, fiske, boskapsuppfödning och skogsbruk, och att utveckla lokalt förankrade försäljningssystem.
2. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att främja tillgången för bönder och andra som arbetar på landsbygden till transportmedel och de medel för förädling, torkning och förvaring som är nödvändiga för att sälja deras produkter på lokala, nationella och regionala marknader till priser som garanterar dem en värdig inkomst och försörjning.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att stärka och stödja lokala, nationella och regionala marknader på sätt som underlättar och säkerställer att bönder och andra som arbetar på landsbygden har full och rättvis tillgång till dessa marknader så att de kan sälja sina produkter till priser som tillåter dem och deras familjer att uppnå en tillräcklig levnadsstandard.
4. Stater ska vidta alla lämpliga åtgärder för att garantera att deras politik och program för landsbygdsutveckling, jordbruk, miljö, handel och investeringar effektivt bidrar till att skydda och stärka lokala försörjningsmöjligheter och till omställningen till hållbara metoder för jordbruksproduktion. Stater ska, när det är möjligt, gynna hållbar produktion, inklusive agroekologisk och ekologisk produktion, och underlätta direkt försäljning mellan producenter och konsumenter.
5. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att stärka motståndskraften hos bönder och andra som arbetar på landsbygden mot naturkatastrofer och andra allvarliga störningar, såsom marknadsmisslyckanden.
6. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa rättvisa löner och lika ersättning för arbete av lika värde, utan någon form av åtskillnad.

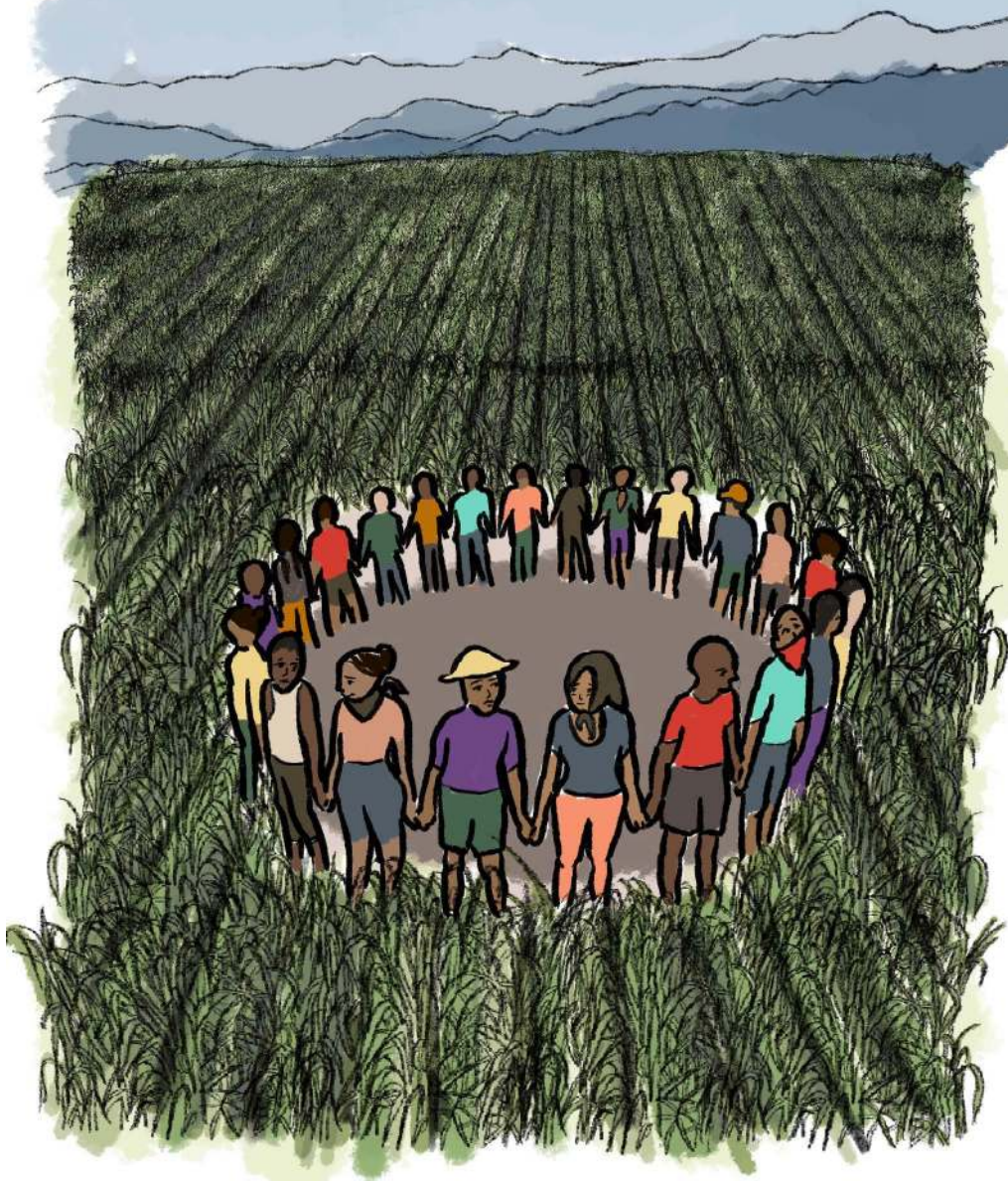

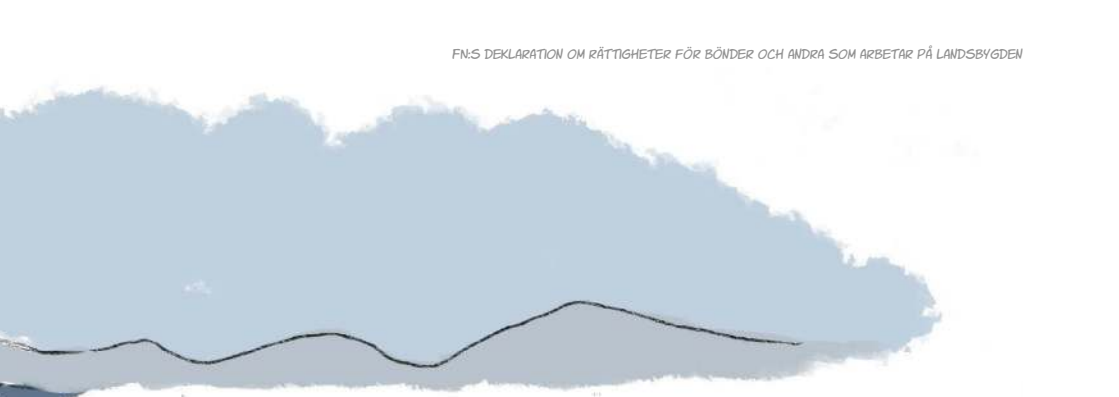
STATER MÅSTE SKYDDA BÖNDERS RÄTT TILL
TILLRÄCKLIGA FÖRSÖRJNINGSMÖJLIGHETER GENOM
FÖRENKLAD TILLGÅNG TILL INFRASTRUKTUR, VERKTYG
OCH MARKNADER.

STATER MÅSTE SÄKERSTÄLLA ATT
DESSA INVESTERINGAR STÄRKER LOKALA
FÖRSÖRJNINGSMÖJLIGHETER OCH
UPPMUNTRAR HÅLLBAR OMSTÄLLNING.

STATER MÅSTE SKYDDA BÖNDERS RÄTT ATT HÅLLBART
FÖRVALTA MARK GENOM ATT I LAG ERKÄNNA EN MÅNGFALD
AV SYSTEM, MOTARBETA OLAGLIG ELLER FRAMTVINGAD
FÖRFLYTTNING ELLER VRÄKNING OCH ATT PRIORITERA
BÖNDER I DEN GEMENSAMMA ANVÄNDNINGEN AV NATURLIGA
ALLMÄNNINGAR.

ARTIKEL 17: RÄTT TILL MARK

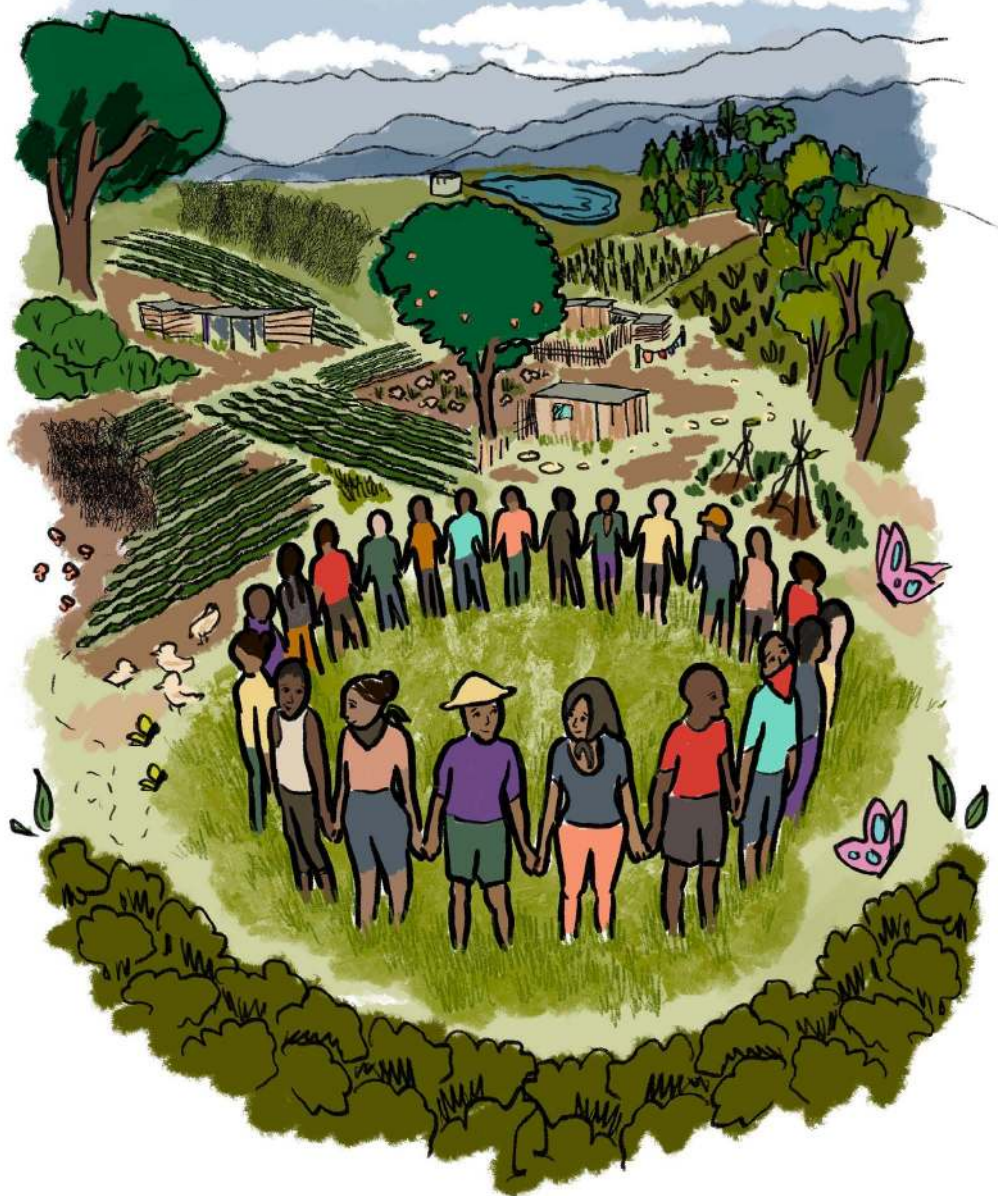
1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till mark, individuellt och/eller kollektivt, i enlighet med artikel 28 i denna deklaration, inklusive rätten att ha tillgång till, hållbart använda och förvalta mark och de vattensamlingar, kustvatten, fiskevatten, betesmarker och skogar som finns där, för att uppnå en tillräcklig levnadsstandard, samt att ha en plats att leva på i säkerhet, fred och värdighet för att kunna utveckla sina kulturer.
2. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att avskaffa och förbjuda alla former av diskriminering relaterade till rätten till mark, inklusive diskriminering till följd av förändrad äktenskapsstatus, avsaknad av rättskapacitet eller avsaknad av ekonomiska resurser.
3. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att erbjuda juridiskt erkännande av besittningsrätt, inklusive besittningsrätt till traditionella marker som i nuläget inte skyddas av lag, och därmed erkänna existensen av olika modeller och system. Stater ska skydda lagligt innehav och säkerställa att bönder och andra som arbetar på landsbygden inte blir godtyckligt eller olagligen vräkta och att deras rättigheter inte på andra sätt tillintetgörs eller kränks. Stater ska erkänna och skydda naturliga allmänningar och deras system för gemensam användning och förvaltning.
4. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att skyddas från godtycklig eller olaglig tvångsförflyttning från sin mark eller hemvist, eller från andra naturresurser som de använder i sin verksamhet och som är nödvändiga för att åtnjuta tillräckliga levnadsvillkor. Stater ska införliva skydd mot tvångsförflyttning i inhemsk lagstiftning i överensstämmelse med internationella mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Stater ska förbjuda godtycklig och olaglig tvångsvräkning, förstörelse av jordbruksområden och konfiskering eller expropriering av mark och andra naturresurser, inbegripet som en straffåtgärd eller som medel eller metod i krig.

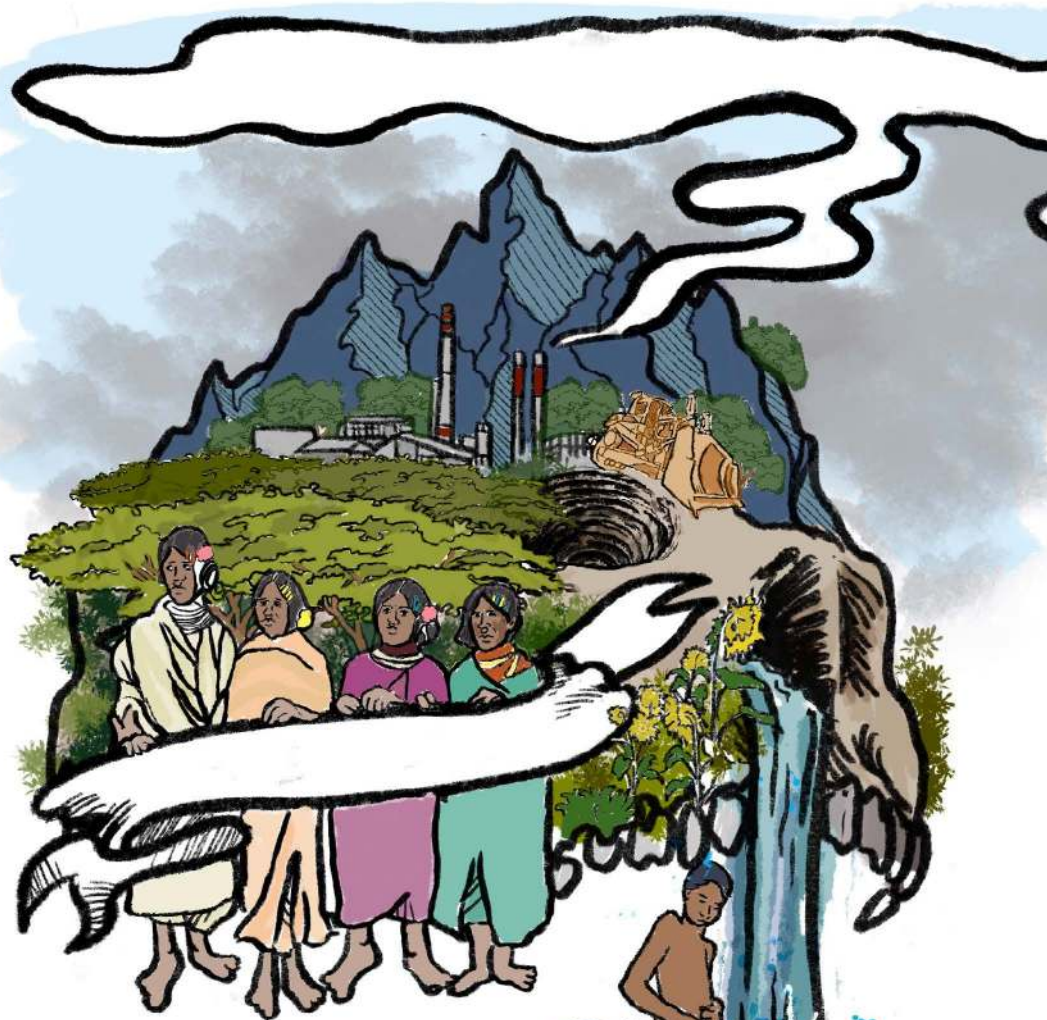

ARTIKEL 17: RÄTT TILL MARK (fortsättning)

5. Bönder och andra som arbetar på landsbygden som blivit godtyckligt eller olagligen berövade sin mark har rätt, individuellt och/eller kollektivt, tillsammans med andra eller som grupp, att återvända till den mark som de godtyckligt eller olagligen blivit berövade, inbegripet i händelse av naturkatastrofer och/eller väpnad konflikt, och att få tillbaka tillgången till de naturresurser som används i deras verksamhet och som är nödvändig för att åtnjuta tillräckliga levnadsvillkor, när det är möjligt, eller att få skälig, rättvis och laglig kompensation om deras återvändande inte är möjligt.
6. Där det är möjligt ska stater vidta lämpliga åtgärder för att genomföra jordbruksreformer för att underlätta den breda och rättvisa tillgång till mark och andra naturresurser som krävs för att säkerställa att bönder och andra som arbetar på landsbygden åtnjuter tillräckliga levnadsvillkor, och för att begränsa överdriven koncentration och kontroll av mark, med hänsyn till markens sociala funktion. Jordlösa bönder, unga, småskaliga fiskare och andra som arbetar på landsbygden bör prioriteras vid fördelning av offentlig mark, fiskevatten och skogar.
7. Stater ska vidta åtgärder som syftar till bevarande och hållbar användning av mark och andra naturresurser som används för produktion, inklusive genom bland annat agroekologi, och även säkerställa förutsättningarna för att återskapa biologiska och andra naturliga egenskaper och kretslopp.

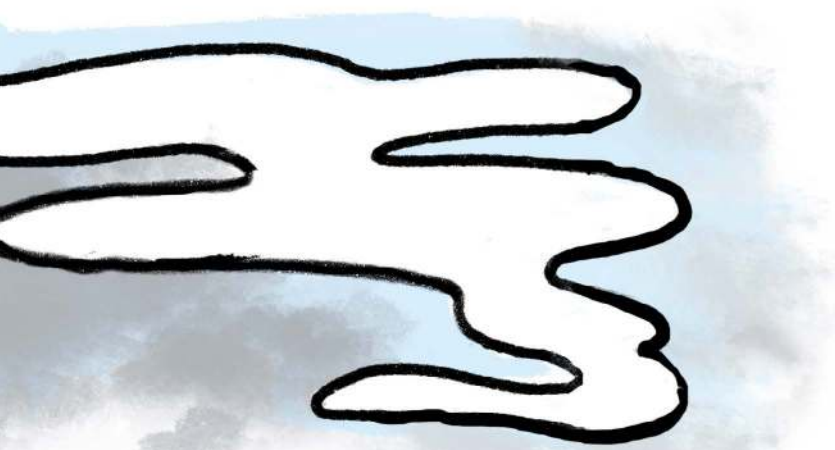
STATER MÅSTE SKYDDA BÖNDERS RÄTT ATT ÅTERVÄNDA TILL DEN MARK SOM DE ORÄTTVIST HAR BLIVIT BERÖVADE, OCH GENOMFÖRA JORDBRUKSREFORMER FÖR ATT SÄKERSTÄLLA RÄTTVIS MARKANVÄNDNING OCH VERKA FÖR AGROEKOLOGI.

STATER MÅSTE SÄKERSTÄLLA
ATT BÖNDER MARK
BEVARAS OCH SKYDDAS
FRÅN AVFALL OCH ANDRA
OLÄGENHETER. STATER
MÅSTE INKLUDERA BÖNDER
OCH VISA FÖRSTÅELSE
FÖR TRADITIONELL
KUNSKAP VID UTFORMNINGEN
AV STRATEGIER MOT
KLIMATFÖRÄNDRINGAR.

ARTIKEL 18: RÄTT TILL EN REN, SÄKER OCH HÄLSOSAM MILJÖ

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till bevarande och skydd av sin miljö och sin marks produktionskapacitet, och av de resurser som de använder och sköter.
2. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att bönder och andra som arbetar på landsbygden, utan diskriminering, åtnjuter en säker, ren och hälsosam miljö.
3. Stater ska uppfylla sina respektive internationella skyldigheter att bekämpa klimatförändringar. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att bidra till utformningen och genomförandet av nationell och lokal politik rörande anpassning till och begränsning av klimatförändringar, inklusive genom användning av sedvänjor och traditionell kunskap.
4. Stater ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa att inga farliga material, ämnen eller avfall förvaras eller deponeras på mark som tillhör bönder och andra som arbetar på landsbygden, och ska samarbeta för att möta hoten från gränsöverskridande miljöskador som försvårar utövandet av deras rättigheter.
5. Stater ska skydda bönder och andra som arbetar på landsbygden mot övergrepp av icke-statliga aktörer, inklusive genom att tillämpa en miljölagstiftning som bidrar, direkt eller indirekt, till skyddet av rättigheter för bönder och andra som arbetar på landsbygden.

ARTIKEL 19: RÄTT TILL FRÖER

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till fröer, i enlighet med artikel 28 i denna deklaration, inbegripet
 - a. rätten till skydd av traditionell kunskap som är relevant för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk
 - b. rätten att rättvist ta del av fördelarna som härrör från växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk
 - c. rätten att delta i beslutsfattande i frågor som rör bevarande och hållbar användning av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk
 - d. rätten att spara, använda, utbyta och sälja fröer eller fortplantningsmaterial från egna gårdar.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att bevara, kontrollera, skydda och utveckla sina egna fröer och traditionella kunskap.
3. Stater ska vidta åtgärder för att respektera, skydda och upprätthålla bönder och andra som arbetar på landsbygdens rätt till fröer.
4. Stater ska säkerställa att fröer av tillräcklig kvalitet och kvantitet finns tillgängliga för bönder vid den mest lägliga tidpunkten för sådd och till ett rimligt pris.
5. Stater ska erkänna bönders rätt att förlita sig på antingen sina egna eller andra lokalt tillgängliga fröer efter eget val och att besluta om vilka grödor och arter de önskar odla.
6. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att stötta bönders frösystem och verka för användandet av bönders fröer och biologisk mångfald inom jordbruket.
7. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att jordbruksforskning och -utveckling beaktar behoven hos bönder och andra som arbetar på landsbygden och säkerställa att de deltar aktivt i att definiera prioriteringar och åtaganden gällande forskning och utveckling, med hänsyn till bönders erfarenhet, och öka investering i forskning och utveckling av grödor och fröer av kultursorter som svarar på behoven hos bönder och andra som arbetar på landsbygden.
8. Stater ska säkerställa att fröpolitik, skydd av växtsorter och andra lagar om immateriellt ägande, certifieringssystem och lagar om marknadsföring av fröer respekterar och tar bönder och andra som arbetar på landsbygdens rättigheter, behov och verklighet i beaktande.

BÖNDER HAR RÄTT ATT
SPARA, ANVÄNDA, UTBYTA
OCH SÄLJA FRÖER ELLER
FORTPLANTNINGSMATERIAL FRÅN
EGNA GÅRDAR.

BÖNDER HAR RÄTT ATT BEVARA, KONTROLLERA, SKYDDA OCH UTVECKLA
SINA EGNA FRÖER OCH TRADITIONELLA KUNSKAP

STATER MÅSTE SKYDDA BIOLOGISK
MÅNGFALD GENOM ATT GYNNA
BÖNDER TRADITIONELLA KUNSKAP,
INNOVATION OCH SEDVÄNJOR, OCH
GENOM ATT FÖRHINDRA SKADA FRÅN
GMO-ANVÄNDNING.

ARTIKEL 20: RÄTT TILL BIOLOGISK MÅNGFALD

1. Stater ska vidta lämpliga åtgärder, i samstämmighet med sina aktuella internationella åtaganden, för att förhindra förlusten och säkerställa bevarandet och den hållbara användningen av biologisk mångfald för att gynna och skydda det fullständiga åtnjutandet av rättigheter för bönder och andra som arbetar på landsbygden.
2. Stater ska vidta lämpliga åtgärder för att gynna och skydda traditionell kunskap, innovation och sedvanor hos bönder och andra som arbetar på landsbygden, inklusive traditionella system för jordbruk, nomadiserande boskapsskötsel, skogsbruk, fiske, boskap och agroekologi som är relevanta för bevarande och en hållbar användning av biologisk mångfald.
3. Stater ska förhindra risker för att rättigheter för bönder och andra som arbetar på landsbygden kränks beroende på utveckling, hantering, transport, användning, överföring eller frigivning av levande modifierade organismer.

ARTIKEL 21: RÄTT TILL VATTEN OCH SANITET

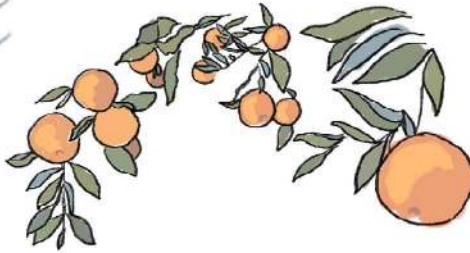
1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har den mänskliga rättigheten till säkert och rent dricksvatten och till sanitet, vilket är avgörande för fullt åtnjutande av liv och alla mänskliga rättigheter samt mänsklig värdighet. Dessa rättigheter inkluderar vattenförsörjningssystem och sanitetssystem som är av god kvalitet, prisvärda och fysiskt tillgängliga, och icke-diskriminerande och godtagbara i fråga om kultur och kön.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till vatten för personligt bruk och i hemmet, för lantbruk, fiske och boskapsskötsel och för att säkra andra vattenrelaterade försörjningar, på ett sätt som säkerställer bevarande, återställning och hållbart användande av vatten. De har rätt till rättvis tillgång till vatten och vattenförvaltningssystem, och att vara fria från godtyckliga avstängningar eller föroreningar av vattentillgångar.
3. Stater ska respektera, skydda och säkerställa tillgång till vatten, inklusive i vattenförvaltningssystem som bygger på sedvänjor eller är lokalt förankrade, på ett icke-diskriminerande sätt, och ska vidta åtgärder för att garantera vatten som människor har råd med för personligt bruk och användning i hemmet och i produktionen, och tillgång till förbättrade sanitetsanläggningar, särskilt för kvinnor och flickor på landsbygden och personer som tillhör missgynnade eller marginaliserade grupper, såsom nomadiserande boskapsskötare, arbetare på plantager, alla migranter oavsett deras migrationsstatus, och personer som lever i temporära eller informella bosättningar. Stater ska främja lämpliga och prisvärda teknologier för konstbevattning, återanvändning av renat avloppsvatten och för insamling och lagring av vatten.
4. Stater ska skydda och återställa vattenrelaterade ekosystem, inklusive berg, skogar, våtmarker, floder, akviferer och sjöar, från överanvändning och föroreningar från skadliga ämnen, särskilt från industriutsläpp och koncentrationer av mineraler och kemikalier som leder till långsam eller snabb förgiftning.
5. Stater ska förebygga att tredje parter försvagar åtnjutandet av rätten till vatten för bönder och andra som arbetar på landsbygden. Stater ska prioritera vatten för människors användning framför andra användningsområden, och verka för att vatten bevaras, återställs och används hållbart.

BÖNDER HAR RÄTT TILL RENT VATTEN OCH SANITET. DET ÄR UPP
TILL STATER ATT TILLHANDAHÅLLA HÅLLBAR INFRASTRUKTUR OCH
FÖRHINDRA ATT TREDJE PARTER FÖRSVAGAR DENNA RÄTT.

STATER SKA TA LÄMPLIGA STEG FÖR ATT
FRÄMJA ATT BÖNDER OCH MIGRANTARBETARE
PÅ LANDSBYGDEN ÅTNJUTER RÄTTEN TILL
SOCIAL TRYGGHET.

ARTIKEL 22: RÄTT TILL SOCIAL TRYGGHET

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till social trygghet, inklusive socialförsäkring.
2. Stater ska, utifrån nationella omständigheter, ta lämpliga steg för att främja att alla migrantarbetare på landsbygden åtnjuter rätten till social trygghet.
3. Stater ska erkänna bönders och andra som arbetar på landsbygdens rätt till social trygghet, inklusive socialförsäkring, och bör, utifrån nationella omständigheter, etablera eller upprätthålla ett socialt grundskydd innefattande försäkringen om grundläggande social trygghet. Denna försäkringen bör minimalt säkerställa att alla som är i behov av det under sina liv, ska ha tillgång till nödvändig sjukvård och grundläggande inkomsttrygghet, två faktorer som tillsammans säkrar att människor har effektiv tillgång till varor och tjänster som definieras som nödvändiga på nationell nivå.
4. Grundläggande garantier om social trygghet bör fastställas genom lag. Opartiska, transparenta, effektiva, tillgängliga och prisvärda system för klagomål och överklagan bör också specificeras. Det bör finnas system för att förstärka samstämmigheten med nationella regelverk.

ARTIKEL 23: RÄTT TILL HÄLSA

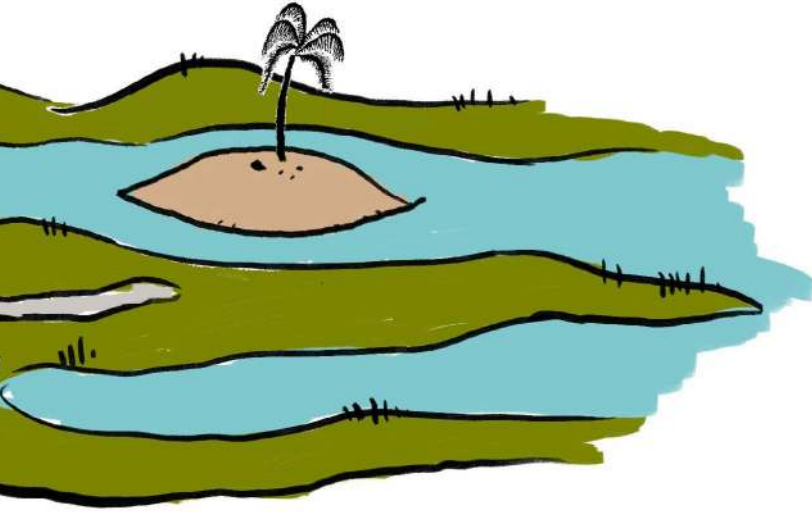
1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att åtnjuta högsta möjliga nivå av fysisk och mental hälsa. De har också rätt, utan någon diskriminering, till samtlig socialtjänst och sjukvård.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att använda och skydda sina traditionella läkemedel och att bevara sina medicinska sedvänjor, inklusive att ha tillgång till och bevara växter, djur och mineraler som de använder för medicinskt bruk.
3. Stater ska garantera tillgång till anläggningar, varor och tjänster för sjukvård på landsbygden på ett icke-diskriminerande sätt, särskilt för grupper i utsatta situationer, liksom tillgång till nödvändiga läkemedel, vaccinering mot stora infektionssjukdomar, reproduktiv hälsa, information om de hälsoproblem som främst drabbar befolkningen, inklusive metoder för att förebygga och kontrollera dem, och till mödra- och barnhälsovård, såväl som utbildning för hälsopersonal, inklusive utbildning i hälsa och mänskliga rättigheter.

STATER MÅSTE SKYDDA BÖNDER
RÄTT TILL FYSISK OCH MENTAL
HÄLSA, INKLUSIVE SKYDD AV DERAS
TRADITIONELLA LÄKEMEDEL OCH
MEDICINSKA SEDVÄNJOR.

BÖNDER HAR RÄTT TILL EN TRYGG
BOSTAD OCH TILL FRIHET FRÅN
OLAGLIG VRÄKNING. OM VRÄKNING
ÄR OUNDVIKLIGT MÅSTE STATER
SE TILL ATT DE DRABBADE FÅR
RÄTTVIS KOMPENSATION.

ARTIKEL 24: RÄTT TILL BOSTAD

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till lämplig bostad. De har rätt att upprätthålla ett tryggt hem i ett samhälle där de kan leva i fred och värdighet, och rätt att inte diskrimineras i det sammanhanget.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att skyddas från tvångsvräkning från sina hem, trakasserier och andra hot.
3. Stater ska inte, godtyckligt eller olagligen, tillfälligt eller permanent, avlägsna bönder och andra som arbetar på landsbygden mot deras vilja från deras hem eller den mark som de innehar utan att erbjuda eller ge dem tillgång till lämpliga former av juridiskt eller annat stöd. När vräkning är oundviklig måste staten erbjuda eller säkerställa en skälig och rättvis kompensation för materiell eller annan förlust.

ARTIKEL 25: RÄTT TILL UTBILDNING

1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till en fullvärdig utbildning som är anpassad till den specifika agroekologiska, sociokulturella och ekonomiska miljö de befinner sig i. Utbildningsprogram bör täcka, men inte begränsas till, förbättrad produktivitet, marknadsföring och förmåga att hantera skadedjur, patogener, systemstörningar, effekter av kemikalier, klimatförändringar och väderrelaterade händelser.
2. Alla barn till bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt till utbildning i enlighet med sin kultur och inkludera alla de rättigheter som ryms i instrument för mänskliga rättigheter.
3. Stater ska uppmuntra rättvisa och deltagande samarbeten mellan bönder och forskare, såsom praktiska skolor för lantbruk, deltagande i växtförädling och kliniker för växt- och djurhälsa så att de därigenom mer lämpligt kan svara på de omedelbara och hotande utmaningar som bönder och andra som arbetar på landsbygden står inför.
4. Stater ska investera i tillhandahållande av utbildning, marknadsinformation och rådgivning på lantbruksnivå.

BARN TILL BÖNDER HAR RÄTT TILL EN KULTURELLT ANPASSAD
UTBILDNING. STATER SKA UPPMUNTRA RÄTTVISA OCH DELTAGANDE
SAMARBETEN MELLAN BÖNDER OCH FORSKARE ...

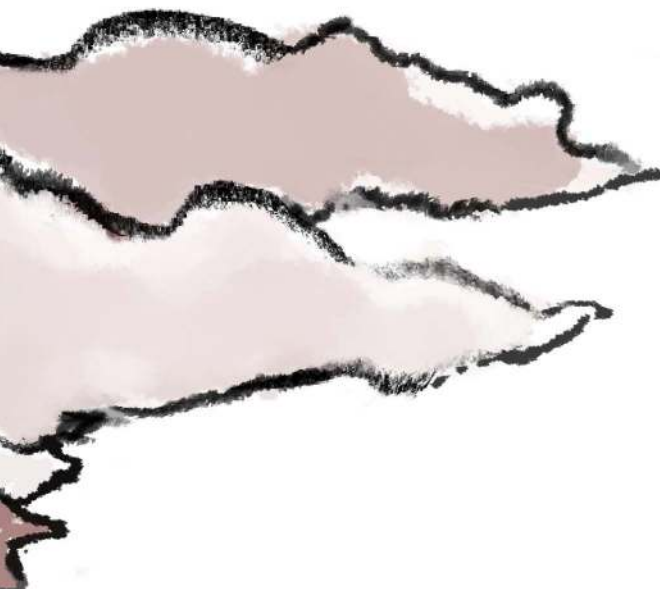

... SÅ SOM
PRAKTISKA SKOLOR
FÖR LANTBRUK,
DELTAGANDE
VÄXTFÖRÄDLING
OCH KLINIKER
FÖR VÄXT- OCH
DJURHÄLSA.

BÖNDER HAR RÄTT ATT UTTRYCKA, KONTROLLERA OCH UTVECKLA
SIN KULTUR OCH TRADITIONELLA KUNSKAP. STATER MÅSTE VIDTA
ÅTGÄRDER FÖR ATT AVSKAFFA DISKRIMINERING.

ARTIKEL 26: KULTURELLA RÄTTIGHETER OCH TRADITIONELL KUNSKAP

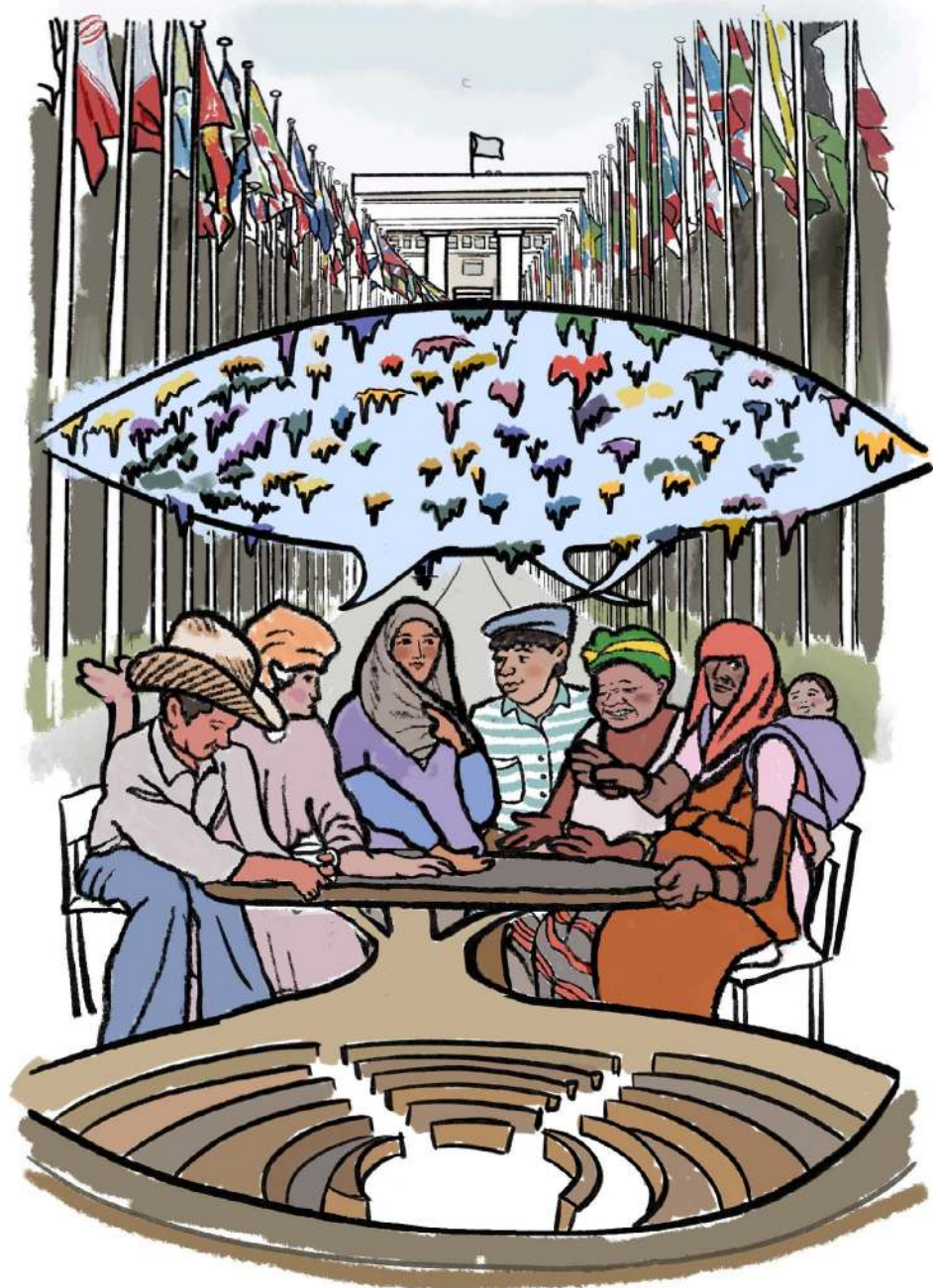
1. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt att åtnjuta sin egen kultur och att fritt utöva sina kulturella sedvänjor, utan inblandning eller någon form av diskriminering. De har också rätt att upprätthålla, uttrycka, kontrollera, skydda och utveckla sin traditionella och lokala kunskap, såsom levnadssätt, produktionsmetoder eller tekniker, samt sedvänjor och traditioner. Ingen får åberopa kulturella rättigheter för att inkräkta på eller begränsa omfattningen av de mänskliga rättigheter som garanteras av internationell lag.
2. Bönder och andra som arbetar på landsbygden har rätt, individuellt och/eller kollektivt, tillsammans med andra eller som grupp, att ge uttryck för sina lokala sedvänjor, språk, kultur, religion, litteratur och konst, i enlighet med internationella normer för mänskliga rättigheter.
3. Stater ska respektera och vidta åtgärder för att erkänna och skydda rättigheterna för bönder och andra som arbetar på landsbygden kopplat till deras traditionella kunskap, och avskaffa diskriminering vad gäller traditionell kunskap, sedvanor och tekniker hos bönder och andra som arbetar på landsbygden.

ARTIKEL 27: FÖRENTA NATIONERNA OCH ANDRA INTERNATIONELLA ORGANISATIONERS ANSVAR

1. Förenta Nationernas fackorgan, fonder och program och andra mellanstatliga organisationer, inklusive internationella och regionala ekonomiska organisationer, ska bidra till att denna deklaration helt och fullt förverkligas, inbegripet genom mobilisering av bland annat utvecklingsstöd och samarbete. Medel och metoder för att säkerställa att bönder och andra som arbetar på landsbygden deltar i frågor som berör dem ska övervägas.
2. Förenta Nationerna och dess fackorgan, fonder och program, och andra mellanstatliga organisationer, inklusive internationella och regionala ekonomiska organisationer, ska främja respekt för denna deklaration och dess fulla tillämpning, samt följa upp dess effektivitet.

FN OCH ANDRA MELLANSTATLIGA ORGANISATIONER HAR ANSVAR ATT SKYDDA
BÖNDER OCH ANDRA SOM ARBETAR PÅ LANDSBYGDENS RÄTTIGHETER.

ARTIKEL 28: GENERELLA FÖRPLIKTELSE

1. Ingenting i denna deklaration får tolkas som en ursäkt för att försvaga, inskränka eller upphäva de rättigheter som bönder och andra som arbetar på landsbygden och urfolk för närvarande har eller kan komma att förvärva i framtiden.
2. Allas mänskliga rättigheter och grundläggande friheter ska, utan någon form av diskriminering, respekteras i utövandet av rättigheterna som formuleras i denna deklaration. Utövandet av rättigheterna som läggs fram i denna deklaration får endast underkastas sådana begränsningar som är föreskrivna i lag och som är förenliga med internationella skyldigheter gällande mänskliga rättigheter. Alla sådana begränsningar ska vara icke-diskriminerande och nödvändiga endast och enbart i syfte att säkerställa erkännande och respekt för andras fri- och rättigheter, och för att möta de berättigade och nödvändiga krav som är ofrånkomliga i ett demokratiskt samhälle.

@natverketmaktenovermaten

www.maktenovermaten.se

FIAN
INTERNATIONAL
SVERIGE

FRAMTIDSJORDEN
FUTURE EARTH • TIERRA DEL FUTURO • TERRA DO FUTURO

Jordens
Vänner
Friends of the Earth Sweden

Latinamerika
grupperna

Svalorna
Indien Bangladesh

